

Jämthund

Iréne Sandström
Kursen Jakthundar 50 p

Hunden som yrke – steg 2
September 2007

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING

1.1 Om jämthunden

1.2 Varför jag har valt att göra ett arbete om jämthund

2 FRÅGESTÄLLNING

3 MATERIAL

4 METOD

5 BESKRIVNING AV STUDIEN

6 RESULTAT OCH SLUTSATS

6.1 Så ser älgjakt ut med Jämthund

6.1.1 Jakt med lehdhund

6.1.2 Jakt med löshund

6.2 Den blivande älgghunden

6.2.1 Hur tränar ni era hundar? (Intervjufråga)

6.2.2 Vad finns mer eller mindre medfött hos hundarna och vad behöver mer träning? (Intervjufråga)

6.2.3 Hur är jaktmotivationen inom rasen och hos individer? (Intervjufråga)

6.3 Älgghunden på jaktprov

6.3.1 Ändamål

6.3.2 Bedömning

6.3.2.1 Bedömningskala

6.3.2.2 Bedömningsmomenten och deras respektive koefficienter

6.3.3 Bedömningsföreskrifter

6.3.3.1 Sök

6.3.3.2 Upptag

6.3.3.3 Skottillfälle

6.3.3.4 Inkallning

6.3.3.5 Stötning

6.3.4 Bedömningsmoment

6.3.4.1 Tempo under söket

6.3.4.2 Sökets omfattning

6.3.4.3 Förmåga att finna älg

6.3.4.4 Avstånd till upptagsplatsen

6.3.4.5 Ståndskall på upptagsplatsen

6.3.4.6 Ståndskallsarbetets kvalité

6.3.4.7 Vilja att förfölja flyende älg

6.3.4.8 Ställande av flyende älg

6.3.4.9 Skalltid

6.3.4.10 Skallets hörbarhet

6.3.4.11 Skallets täthet och täckning

6.3.4.12 Samarbete

6.3.4.13 Lydnad

6.3.5 Prisvärder

6.3.6 Brytande av prov, omprov m.m.

6.4 Berättelse från min dag som hundförarpraktikant

6.5 Skiljer sig den praktiska jakten från det man vill se på jaktprov?

6.6 Funktionsstatistik från Jämthundklubben

6.7 Jämthundens mentalitet

6.7.1 Hur tycker ni att jämthundens socialitet är? (Intervjufråga)

6.7.2 Mentaliteten enligt Jämthundklubben

6.8 Finns det problem inom jämthundsrasen?

6.8.1 Avel

6.8.1.1 Hanhundsanvändningen i aveln

6.8.2 Hälsa

6.8.2.1 Höftledsdysplasi - HD

6.8.2.2 Epilepsi

6.8.2.3 Diabetes mellitus, sockersjuka

6.8.2.4 Torsio ventriculi, magsäcksomvridning

6.8.2.5 Perinealbräck, bräck vid sidan av ändtarmen

6.8.2.6 Sjukdomar/defekter som förekommer i låg frekvens

6.8.3 Exteriören

6.9 Slutsatser

7 KÄLLOR

7.1 Internet

7.2 Böcker

1 INLEDNING

1.1 Om jämthunden

Jämthunden ingår i FCI's grupp 5 – spetsar och raser av urhundstyp. Här ryms spetsar och hundar av allehanda ursprung och med olika funktion. Gemensamt för spetsarna är att de har ett gediget ursprung som arbetande hundar och där de flesta också idag arbetar i människans tjänst. De flesta spetsraserna i gruppen kan även de beskrivas som "urhundar" och alla har de en historia på flera hundra år, om än inte som godkända egna raser.

I grupp 5 ingår

- Polarhundar Ex. Siberian husky, Samojed
 - Nordliga gårdsspetsar och vallande spetsar Ex. Västgötaspets, Lapsk vallhund
 - Europeiska spetsar Ex. Keeshond, Pomeranian
 - Asiatiska spetsar och närstående raser Ex. Chow-chow, Shiba
 - Urhundar (Pariahundar) Ex. Basenji, Mexikansk nakenhund, Faraohund
 - Jagande hundar av urhundstyp Ex. Podenco ibicenco
 - Jagande hundar av urhundstyp, med ridgeback Ex. Thai ridgeback dog
 - **Nordliga jaktspetsar**
- Finsk spets
 - Jämthund
 - Karelsk björnhund
 - Norrbottenspets
 - Norsk lundehund
 - Norsk älghund, grå (Gråhund)
 - Norsk älghund, svart
 - Västsibirisk lajka
 - Östsibirisk lajka
 - Ej FCI-godkända: Hälleforslund, Svensk vit älghund

De nordliga spetsarna, dvs. Skandinavien nuvarande jaktspetsar, utvecklades troligtvis från lajkor. De kom med olika invandrande folk från Asien till Skandinaviska halvön och kom till Sverige med jägarfolk som för tusentals år sedan befolkade vårt land. Dessa jaktspetsar har under sekulernas gång specialiserats för olika jaktbyten t.ex. älg, brunbjörn eller skogsfågel. Uppfödningen av jaktspetsar har haft ett enda syfte – användbarhet vid jakt, vilket gör att de fortfarande lämpar sig bäst hos människor som jagar.

Jämthunden tillhör det nordliga barrskogsbältets storvuxna jaktspetsar. Den norska gråhunden blev en ras redan 1877 och jämthunden fanns med som en variant, trots att den mestadels fanns kring svenska Jämtland och var en storlek större. Efter livliga diskussioner bland högt uppsatta människor i hundvärlden om att jämthunden minsann inte var någon förvuxen variant av gråhunden så blev jämthunden så till slut en egen ras 1946.

Jämthundar används vid jakt på främst älg men även på björn och ibland även vildsvin, lo och grävling. Jämthunden kan användas som jakthund på två olika sätt, dels som lös ståndhund, vilket innebär att den på egen hand söker älg som den sedan skäller på, vilket gör jägaren uppmärksam på var viltet är, och var denna går. Jämthunden kan även användas som ledhund, vilket innebär att den används som kopplad vägvisare fram till villebrådet. Jämthunden är i dagsläget den till antalet hundar vanligaste älghunden i Sverige med 1 484 nyregistreringar och en fjärdeplats på listan över flest antal nyregistrerade hundar inom SKK år 2006. Före ligger endast Schäfer, Labrador retriever och Golden retriever.

Jämthunden skall vara 52-65 cm hög (tikarna i det mindre spannet) och ha en kraftig och rektangulär kroppsform. Jämthunden skall vara en stark jakthund för hård terräng och långa, extremt arbetsamma jaktdagar. Färgen skall vara mörkare eller ljusare grå. Karakteristiskt för jämthunden är ljus grå eller gräddfärgade partier på nos, kinder och strupe. Samma färgteckning skall också förekomma på buk, ben och på svansens undersida. Pälsen består av både täckhår och ljus underull.

Karaktäristisk är också svansen som skall vara högt ansatt, medellång och jämntjock. Den skall bäras ringlad, men ej hårt knuten över eller nära intill ryggen. Tätt hårbeklädd men utan fana. Till karaktären är jämthunden självsäker, tillgiven och vänlig men har grovt och respektingivande skall. Den är en stolt s.k. enmanshund som tyr sig till och respekterar i första hand sin ägare.

Källor: SKK, All världens hundraser av Renée Willes samt Wikipedia

1.2 Varför jag har valt att göra ett arbete om jämthund

Jag är uppväxt med många älghundar och med en pappa som jagat älg varje år som hundförare och dessutom arbetat som jaktprovsdomare. Mina föräldrar födde tidigare upp både gråhund och jämthund i liten skala under kennelnamnet Wintertorpets. Flera hundar har blivit jaktchampions. Trots detta har jag, pinsamt nog, aldrig varit med ut i skogen på en riktig älgjakt. Så nu var tillfälle att, så att säga, få tummen ur!

2 FRÅGESTÄLLNING

- Hur ser älgjakt med jämthund ut?
- Hur ska hunden och föraren jobba?
- Finns det olika arbetssätt?

- Träning inför jakt
- Träning av de blivande jakthundarna, på vad och hur? Ex.vis inkallning, spår, lös hund i skog.
- Vad finns mer eller mindre medfött hos hundarna och vad behöver mer träning? Jaktmotivation inom rasen och hos individer

- Skiljer sig den praktiska jakten från det man vill se på jaktprov?

- Vad tycker ägarna om rasen?
- Har de haft andra raser som de jagat älg med och vad är i så fall skillnaderna?
- Jämthundens största fördelar?

- Finns det problem i rasen? Ex.vis olika sjukdomar, avelsprogram
- Hur ser rasens socialitet ut?

3 MATERIAL

Hundförare 1: Jerker Lundgren, Vännäs

Med sina två jämthundar:

Sarro, hane, 6½ år

Sarro har bott hos Jerker sedan åtta veckors ålder och båda Sarros föräldrar är jaktchampions. Även Sarro är jaktchampion.

Enligt husse är Sarro en fullt normal jämthund men med ett något högt arbetstempo som tröttar ut honom för fort ibland.

Sarek, hane, 4 år

Sarek flyttade till Jerker en månad innan jag träffade dem och då flyttade Sarek från sitt ägarpar i Danmark. I Danmark har Sarek sysslat med viltspår och är duktig på det. Det danska paret har lite smått använt Sarek till älgjakt då de bott i sin stuga i Sverige, men Jerker vet inte riktigt hur bra det fungerat.

Här i Västerbotten hade Sarek, då jag träffade dem, hunnit vara ute med sin nya husse på älgjakt vid tre tillfällen.

Sarek är även han en typisk jämthund i sitt sätt och har, enligt både mig och sin nya husse, ett socialt och trevligt sätt.

Hundförare 2: Karl Sandström, Vännäs

Ägare av två Jämthundar

Övrigt material: Papper och penna, stegräknare och kamera.

4 METOD

Intervju med minst två ägare av rasen, tillika älgjägare

Delta på praktisk jakt och där iaktta beteenden hos både hund och förare

Studier av rasen samt älgjakt via böcker och Internet

5 BESKRIVNING AV STUDIEN

Eftersom jag omedelbart visste att jag ville jobba med älghundar så ringde jag min pappa och hörde om han, eller någon han kände, skulle ut på älgjakt som hundförare inom den närmsta veckan. Därigenom fick jag kontakt med Jerker som jagar i samma jaktlag som min pappa och Jerker hade inget emot att jag följde med som praktikelev under en dags jakt.

Jag rustade mig med så smygvänliga och skogsfärgade kläder som möjligt, papper och penna, stegräknare, klocka och kamera samt chokladask till hundföraren Jerker.

Klockan 6.00 lördagen den 8 september slöt jag upp med jaktlaget Orrböle-Brännfors utanför Vännäs, efter att ha fått kliva upp klockan 4.15 för att hinna dit från Umeå. Jaktlaget består av 12 jägare och har drygt 1000 hektar jaktmark. Under förmiddagen jagade vi med hunden Sarro och under eftermiddagen med hunden Sarek. Under hela dagen gick jag tillsammans med Jerker och iakttog hundarnas och Jerkers beteenden samt ställde frågor.

Efter avslutad jakt, då jag hade tillgång till papper och penna, intervjuade jag Jerker lite mer om bl.a. hans hundars bakgrund.

På väg från jaktmarkerna svängde jag förbi min pappa och intervjuade även honom om träning av jämthund och om rasen.

För att få mer kunskap om rasen, älgjakt m.m. har jag läst i böcker samt på Internet. Min känsla är att älghundsförare ofta är mycket rutinerade rent praktiskt och har inte läst sig till sina kunskaper på många år – de ser mycket som självklart. Därför kan det för en novis som jag vara bra att få information från båda håll.

6 RESULTAT OCH SLUTSATS

6.1 Så ser älgjakt ut med Jämthund

Man kan som nämnts tidigare arbeta med jämthunden på två olika sätt ute i älgskogen, antingen som lös ståndhund eller som kopplad ledhund. Mitt arbete är fokuserat på den lösa ståndhunden då det är det jaktsätt som är absolut vanligast, men jag redogör här nedan för de båda jaktformerna.

6.1.1 Jakt med ledhund

Vid jakt med ledhund går jägaren med hunden i koppel eller lina och kryssar försiktigt i motvind genom markerna. Hunden vägleder sin förare fram till älgarna genom att följa deras spår eller genom att följa vindburen vittring. Genom att hunden ofta stannar på lämpliga ställen och lyssnar, kan den också få höra var älgarna håller till. Spetsarna har mycket fin hörsel och fenomenal förmåga att avgöra om ljud som de hör kommer från älg. Någon gång kan hunden också få syn på älgen trots att denne står orörlig.

Ledhunden måste alltid uppträda synnerligen lugnt och försiktigt. Då den upptäcker var älgen finns ska den markera detta genom att med spänt intresse fixera platsen där älgen håller till. Somliga ledhundar lägger eller sätter sig ner. Andra reser sig försiktigt på bakbenen för att se bättre eller för att pröva om vittringen är starkare lite högre upp från marken. Det är främst i det skedet som hunden visar om den ska kunna kallas ledhund eller inte. Många hundar blir för ivriga och börjar gnälla eller hässa av iver och det får inte ske. Hunden ska istället vara så lugn och väldresserad att den tyst och stilla lägger sig ner på förarens tecken och ligger kvar orörlig, medan föraren själv smyger fram mot älgen. Att kunna göra så är av stort värde.

Om föraren inte kan lita på att hunden ligger tyst och stilla, utan måste låta den följa med, kan detta försvåra skjutningen. Om älgen upptäcker fridstörarna, kan det gälla att skjuta mycket snabbt, och då kan hunden och kopplet vara i vägen. Det är alltså ett måste att hunden är samarbetsvillig och mottaglig för dressyr.

Ytterst få älghundsvälpar har alla de goda egenskaper som behövs för att hunden ska kunna utvecklas till en förstklassig ledhund. Eftersom det fodras att valpen hamnar hos en jägare som har handlag med hundar, som kan vidareutveckla valpens goda anlag, som känner älgarnas vanor och som kan smygjaktens svåra konst, finns det mycket få fullgoda "ledarhundsekipage" i landet. Kanske inte fler än som kan räknas på ena handens fingrar.

De jägare som kan konsten och är lyckliga ägare till en fullgod ledhund får uppleva otroligt tjustiga och spännande älgjakter. Ingen annan jaktform är lika effektiv. Dessutom blir älgarna obetydligt störda och jägaren får möjlighet att göra ett noggrant urval.

6.1.2 Jakt med löshund

Vid jakt med löshund är hunden jägarens enda följeslagare. Hundföraren, dvs. jägaren, går lugnt fram i skogen i motvind genom de marker som de ska söka av efter älg.

Hunden får gå okopplad och ska göra kortare och längre sökturer framför och runtom sin förare. Hunden söker både av spår på marken och doftvittring i luften och ska helst vara ute på sökturer på 10-30 minuter innan den återvänder till sin förare om den inte finner något spår efter älg. Hunden bör arbeta i ett ganska lugnt tempo för att inte trötta ut sig och gärna söka upp höjder där den ska stanna och lyssna, spana och dofta efter älg.

Då hunden hittar älg ska den närma sig djuret/djuren försiktigt för att inte skrämja dem till att röra sig. Om älgen blir skrämjd förflyttar den sig väldigt snabbt i terrängen. Om älgen stannar ska hunden under taktfast ståndskall försöka hålla den kvar på platsen. Då kan jägaren, vägled av skallet och i skydd av skallets ljud, i motvind smyga sig fram mot älg och hund och eventuellt skjuta älgen. Hundföraren ska i alla lägen kunna locka till sig hunden, t.ex. om älgen inte är av den sort (tjur, ko eller kalv) som man har kvar på sin tilldelning.

Hunden skall endast skälla då den är alldeles intill älgen och inte då den bara följer ett spår. Ofta får man gångstånd, dvs. älgen går långsamt iväg och hunden skäller vid älgens sida. Då gångståndet drar iväg gäller det att hundföraren kan hänga med och att markerna räcker till. Jaktformen kräver alltså stora marker och spänstiga utövare!

Texten om jaktformerna är något omarbetade, men hämtade från Internet, Magnus Grafts sida om älgjakt. <http://web.telia.com/~u25103139/projekt/algjakt.html>

6.2 Den blivande älghunden

Redan i och med köpet av den blivande älghunden krävs det att man funderar lite. Har man tid, rätt intresse och tillgång till lämpliga jaktmarker?

En annan sak som är väldigt viktig då man köper valp, är att den har rätt gener. Har hunden inte rätt förutsättningar så blir det nästan omöjligt att få den att jaga på rätt sätt. Med jaktprovsmeterade föräldrar så vet man i alla fall att förutsättningarna finns där. Inom älghundsaveln är det viktigt med meriterade hundar och det är inte så svårt att hitta en valp med en bra stamtavla. Ibland kan valpar efter väldigt meriterade föräldrar med erkänt goda avelsmeriter vara dyrare än en "vanlig" valp, och där får man överväga om det är värt det. Utställningsmerit, jaktprovsmérit och friröntgade höfter på båda föräldrarna ger goda förutsättningar för en valp av god kvalitet.

När valpen kommit hem till sitt nya hem bör husse eller matte kunna stanna hemma den första tiden. Prägling på människor är viktig under denna tid och man bör umgås mycket med valpen för att bygga upp förtroende hos valpen som ledare för den. Hanteringsövningar är bra att börja med så fort man får hem hunden.

Man kan starta skogsträning så snart som möjligt där man går med valpen och helt enkelt vänjer den vid att vara i skogen. I samband med dessa skogspromenader kan man försiktigt försöka lära valpen att hålla kontakt med sin förare. Husse eller matte gömmer sig bakom någon buske eller träd om valpen har tendens att springa iväg och inte hålla kontakt med denne. Men man kan inte låta valpen bli alltför orolig om den inte hittar ganska snart. I så fall måste man ge sig till känna för att lugna den. I takt med att valpens förtroende och kontaktförmåga byggs upp så kan man börja med att lära den grundläggande kommandon. Dessa kommandon kan också med fördel börja byggas upp när valpen får mat.

Inkallningsövningar kan man göra när hunden får mat och då samtidigt variera utfordringsplatserna i hemmet så att valpen kallas till olika platser. Dessa inkallningsträningar byggs ut och upp när man går ut på skogspromenaderna. Smidigt är att lära valpen att komma på en signal under hela den fortsatta karriären som älghund. Gärna ett läte som är lätt att göra själv så man inte behöver lockpipor och dyligt.

Spårträning kan med fördel inledas i hemmet när man tagit valpen från uppfödaren. Hjälpmedel man behöver är en skumgummibit fastsatt i änden av en käpp, köttbuljong samt en kokt köttbit eller köttben. Av buljongen gör man "spårstämplarna". "Matspåret" avslutas med köttbiten eller köttbenet. Ha inte för stort avstånd mellan "spårstämplarna" och gör inte spåret för långt. Om spåret blir för långt eller avståndet mellan "spårstämplarna" likaledes finns risk att valpen tappar intresset för sin uppgift.

När valpen kommer upp i den ålder då det kan vara lämpligt att spårträna efter älg så kan man

göra enligt nedan. Spåra om möjligt helst i medvind. Uppsök gärna älgvät mark med bil och om du ser någon älg som försvinner när du kommer med bilen registrerar du dess flyktväg via någon större sten, trädstam, rotvälta eller andra lätt igenkännliga riktpunkter. Spårträningarna görs bara så länge man kan se att hunden verkligen följer spåren. Man bör inte spårträna om det är mer än ett djur. Spårträna gör man tills hunden klarar av ett enklare eftersök.

Den egentliga jaktträningen som löshund påbörjas inte förrän hunden är så lydnadstränad så att den lärt sig hålla kontakt och samarbeta med sin förare samt spårtränants några gånger i den omfattning att den klarar av enklare eftersök. Den första gången unghunden släpps fritt i markerna för att eventuellt finna älg bör man eftersträva att ge den de bästa möjliga förutsättningar för detta. Man avråder bestämt från att släppa hunden fritt i skogen, där det kan finnas älg, när den är yngre än ett år. Orsaken till detta är att hunden inte har den psykiska och fysiska mognaden för detta. Man kan utan större överdrift påstå att, när så sker, fler antal hundar förstörs än de som klarar av att t.ex. konfronteras med en arg älg.

Man bör sträva efter att släppa hunden i ostörda marker, helst där det finns vuxet äldre djur eller ko med kalv. Jaktträningen kan man praktisera ofta, när så är tillåtet, men endast när hunden är utvilad, frisk och jaktsugen. Samma förutsättningar gäller för en hund som för oss människor att endast när vi övat mycket på någonting uppnår vi stor färdighet. Tänk på att skynda långsamt med hunden. Stressa inte fram jaktmognaden hos hunden utan låt den vara valp om den uppträder som sådan.

Man skall lära hunden att det är den som skall kontakta föraren och inte tvärtom. Invänta alltid unghunden där du såg den sist. Lämna aldrig unghunden kvar i skogen. För undvikande att så måste ske så avsätt tid för jaktträningen och utrusta dig med matsäck, varma kläder, tändstickor och dylikt, mobiltelefon samt yxa eller såg.

Källa: Från valp till älghund, en bok framtagen av Norrbottens Älghundsklubb

Intervjufrågor

6.2.1 Hur tränar ni era hundar?

Jerker: Jag tränar inkallning med valpen på så sätt att jag vislar på mitt speciella sätt då valpen ska få sin mat. Vid injagning så brukar jag släppa hunden på spår till älg.

Motionstränar mina hundar en gång per vecka året runt med upptrappning innan jakt så att hundarna, innan jakten sätter igång, är vana att springa varje dag.

Kalle: Jag tränar tidigt hundarna på att bli skogsvana. Det är viktigt att de får lära sig att hålla koll på föraren men att ändå att de får självförtroende nog så att de vågar fara iväg på egen hand.

Inkallning tränar jag genom att vissla eller ropa hundens namn då de får mat och godis.

Tillsammans brukar vi följa färsk älgspår och sitta och titta på älgar.

Motionerar hundarna i stigande grad inför jakt.

6.2.2 Vad finns mer eller mindre medfött hos hundarna och vad behöver mer träning?

Jerker: Det viktigaste medfödda beteendet är söket. Både spår och skall är bra att ha goda medfödda egenskaper för, men de beteendena kan triggas. Att komma på inkallning är inte medfött och behöver sin träning.

Kalle: En bra stamtavla ger mycket gratis. Man behöver då oftast endast uppmuntra beteenden såsom upptag, sök, skall och ställande.

De saker som behöver läras in är inkallning samt att hunden lär sig att söka upp föraren.

6.2.3 Hur är jaktmotivationen inom rasen och hos individer?

Jerker: Rasens jaktmotivation är överlag hög.

Kalle: Nu avlar man hundarna för tidig jakt, dvs. att de ska vara klara för skarp jakt redan vid ett års ålder. Därmed är de mer mogna och mer jaktmotiverade tidigare i sitt liv än de var tidigare.

6.3 Älghunden på jaktprov

Text, helt eller urval, från
Bestämmelser för jaktprov med älghundar
Fastställda av SKK att gälla fr.o.m. 2007-06-30

Denna text har jag tagit med eftersom den, trots sin form, beskriver så bra hur man vill att älghunden ska arbeta under jakt.

6.3.1 Ändamål

Provets ändamål är att under jägarmässiga former värdera hundarnas egenskaper som underlag för avelsarbetet. Jaktproven har även som mål att anpassa jaktegenskaperna till tidsenliga jakt- och viltvårdsförhållanden

Krav på hunden för att få delta i jaktprov:

- ID-märkt och vaccinerad
- Lägsta ålder 15 månader
- Vara av älghundsras och tillhöra medlem i någon av Svenska Älghundsklubbens lokalklubbar
- Skall vara tilldelad lägst 3:e pris i officiell klass vid av SKK godkänd utställning.

6.3.2 Bedömning

Bedömning av hunden under provtiden sker av en auktoriserad jaktprovssdomare. Domaren för anteckningar under provtiden som efter provets slut överförs till ett provprotokoll. Detta protokoll skickas inom en vecka till en utsedd provledare. Domaren kan omedelbart efter provet meddela hundägaren vilket pris han tänker föreslå för hunden, men samtidigt så är det så att det är kollegiet som har det sista ordet.

Kollegiet består av tjänstgörande fullmäktig, provledare, domare, aspiranter, elever och styrelseledamöter. Minst tre närvarande med domarutbildning krävs för att kollegiet skall vara beslutsfattande.

Fullmäktig leder kollegiet och ansvarar för att kallelse utfärdas. Fastställt pris skall meddelas hundägaren inom fjorton dagar efter kollegiets beslut.

6.3.2.1 Bedömningskala

Vid bedömningen gäller följande poängfördelning:

Utmärkt prestation	9 - 10 poäng
Mycket bra prestation	7 - 8 poäng
Bra prestation	5 - 6 poäng
Godtagbar prestation	3 - 4 poäng
Dålig prestation	1 - 2 poäng
Ingen prestation	0 poäng
Kan ej bedömas	K

6.3.2.2 Bedömningsmomenten och deras respektive koefficienter

1. Tempo under söket	(0-10) x 0
2. Sökets omfattning	(0-10) x 1.0
3. Förmåga att finna älg	(0-10) x 1.0
4. Avstånd till upptagsplatsen	(0-10) x 0.5
5. Ståndskall på upptagsplatsen	(0-10) x 1.0
6. Ståndskallsarbetets kvalitet	(0-10) x 1.0
7. Vilja att förfölja flyende älg	(0-10) x 1.0
8. Förmåga att ställa flyende älg	(0-10) x 1.0
9. Skalltid	(0-10) x 1.0
10. Skallets hörbarhet	(1-10) x 0.5
11. Skallets täthet och täckning	(0-10) x 0.5
12. Samarbete	(0-10) x 0.5
13. Lydnad	(0-10) x 1,0

6.3.3 Bedömningsföreskrifter

6.3.3.1 Sök

Domaren bör sträva efter att bedöma hundens sök i ett område där det inte förekommer färska spår av älg. Detta för att få klarhet i hundens intresse att söka efter älg. För att ge hunden goda förutsättningar till ett bra arbete är det viktigt att älgen icke har kännedom om gruppen när

hunden hittar älgen. Av den anledningen bör man inte släppa hunden för nära en tänkbar upptagsplats.

Om hunden snabbt finner älg och domaren inte hunnit bilda sig uppfattning om hundens sök, skall söket bedömas ytterligare under provdagen i mån av möjlighet. Om hunden snabbt finner älg och arbetar utan störningar och provet därmed förlöper normalt, hunden har prövats och beräknas ha förtjänat förväntat pris, får hunden inte inkallas och kopplas under älgarbete, för att föras till annan trakt och där släppas för att bedöma söket. För att bedöma söket ytterligare i detta fall, må detta göras efter övrig provtids slut, i mån av möjlighet.

6.3.3.2 Upptag

Alla tillfällen då domaren konstaterat upptag räknas oavsett om det skett via skallgivning, spårtecken eller då domaren ser älg och att hunden har närkontakt.

6.3.3.3 Skottillfälle

Hunden skall under sitt ståndarbete inte störas i onödan. Domaren skall därför inte närma sig ståndet före hunden getts tillfälle att arbeta med älgen i 90 min. Snarast därefter skall domaren men ej föraren upp på ståndet för att få skottillfälle. Med skottillfälle i detta avseende menas att domaren konstaterat att hunden skäller älg. Det skall betraktas som skottillfälle även om älgen står så till, att det inte betraktas som jägarmässigt att avlossa ett skott i det läget. Skottillfälle skall erhållas vid fast stånd eller gångstånd.

Skottillfälle som krav för att hunden skall tilldelas ett förstapris, skall godkännas även om det skett före 90 min.

6.3.3.4 Inkallning

Då domaren sökt skottillfälle, efter 90 min ståndarbete, görs om möjligt ett första inkallningsförsök av föraren. Misslyckas detta bör det upprepas tidigast efter ytterligare 30 min. ståndsallsarbete.

6.3.3.5 Stötning

Efter att skottillfälle konstaterats, samt eventuellt inkallningsförsök gjorts, skall domaren försiktigt stöta älgen - denna stötning bör utföras ungefär som en misslyckad ansmygning.

Andra stötningen som skall ske på den nya ståndplatsen – skall anpassas till älgens reaktion vid den första stötningen - men är vanligtvis *kraftigare*. Det bör som regel ha förflutit minst 30 min mellan varje stötning.

Domaren skall om så krävs agera beslutsamt, för att få älgen till flykt!

Med stötning räknas även om älgen stöts av annat folk i markerna, trafik eller liknade orsaker.

6.3.4 Bedömningsmoment

6.3.4.1 Tempo under söket

Med tempo under söket avses endast hundens rörelser under söket. Bedömningen sker utifrån en genomsnittlig prestation under hela söktiden. För att sätta poäng och inte K, krävs minst en söktur. Med söktur avses att hunden går ut, kommer tillbaka och går ut igen.

Utmärkt tempo	9-10 poäng
Mycket bra tempo	7-8 poäng
Bra tempo	5-6 poäng
Godtagbart tempo	3-4 poäng
Dåligt tempo	1-2 poäng
Hunden hittar älg omedelbart	K
Hunden lämnar provgruppen under lång tid	0 poäng

6.3.4.2 Sökets omfattning

Med momentet avses sökperiodernas längd i medeltal under sökperioden. För att sätta poäng och inte K, krävs minst en söktur. Med söktur avses att hunden går ut, kommer tillbaka och går ut igen.

Sökturernas längd i allmänhet ca 15-25 min	9-10 p
Sökturernas längd i allmänhet ca 5-15 min	6-8 p
Sökturernas längd i allmänhet över 25 min	5 p
Sökturernas längd i allmänhet 2-5 min	3-4 p
Sökturernas längd i allmänhet under ca 2 min	
-provet avslutas efter 120 min	2 p
Hunden lämnar provgruppen under lång tid	1 p
Hunden söker ej -provet avslutas efter 60 min	0 p
Hunden hittar älg omedelbart	K (=5 p)

6.3.4.3 Förmåga att finna älg

Med förmåga att finna älg avses hundens förmåga att utnyttja *sökturer och sinnen* för att finna älg. Svårighetsgrader skall vägas in och beaktas. Vindförhållanden, väderlek, terrängens beskaffenhet, ev. observationer av älg i provområdet omedelbart före eller under provet, spårtecken, avstånd och riktning till upptagsplatsen är exempel på sådana faktorer.

Utmärkt förmåga att finna älg	9-10 p
Mycket bra förmåga att finna älg	7-8 p
Bra förmåga att finna älg	5-6 p
Godtagbar förmåga att finna älg	3-4 p
Dålig förmåga att finna älg	1-2 p
Inget upptag trots älg i området eller hunden lämnar provgruppen under lång tid	0 p
Inget upptag, älgtomma marker	-nytt prov! K

Fotnot: K i mom. 3 innebär att domaren bedömt provmarkerna som älgtomma och att hunden tilldelas nytt prov. Detta förutsätter dock att hunden inte tilldelats 0-2 poäng i mom. 1 eller 2. I det fallet skall provet avbrytas och hunden tilldelas 0 pris.

6.3.4.4 Avstånd till upptagsplatsen

En hund med utmärkt sök använder sina sinnen och utnyttjar terrängen för att finna älg på långt avstånd. Vid upptag skall provgruppen omedelbart stanna upp och domaren efter bästa förmåga uppskatta avståndet till upptagsplatsen. Avståndet till upptagsplatsen är i allmänhet avståndet mellan den plats där provgruppen senast hade kontakt med hunden och upptagsplatsen.

Om möjligt fastställs upptagsplatsen senare mer exakt genom spåriakttagelser.

Vid flera upptag poängsätts momentet utifrån den genomsnittliga poängen!

Poängberäkningen görs utifrån nedanstående tabell. Dock skall hänsyn tas till starkt kuperad terräng.

Avstånd i m < 200	200-400	400-600	600-800	> 800
Poäng 1-3 p	4-5 p	6-7 p	8-9 p	10 p

K= kan ej bedömas

6.3.4.5 Ståndskall på upptagsplatsen

Med ståndskall på upptagsplatsen avses hundens förmåga att få älgen att stanna på upptagsplatsen eller dess närhet under längre eller kortare tid. Med upptagsplatsen menas i allmänhet den plats där hunden först finner älgen. Upptagsplatsens storlek bestäms här ha 100 m radie. Vid upptag på öppen plats, ex kalhygge och älgen omedelbart gör en förflyttning, räknas denna förflyttning från skogskanten.

Fast stånd på upptagsplatsen i sammanlagt minst 90 min	9-10 p
Fast stånd på upptagsplatsen i sammanlagt minst 60 min	8 p
Efter en kort förflyttning på 200 - 300 m blir det fast stånd i sammanlagt minst 60 min	7 p
Fast stånd i sammanlagt minst 30 min ger oavsett om det sker på Upptagsplatsen och/eller efter en förflyttning på upp till 1000 m	6 p
Fast stånd på upptagsplatsen i minst 5 min	4 p
Älgen förflyttar sig efter upptaget mer än 1000 m, därefter fast stånd	3 p
Fast stånd på upptagsplatsen i 1 - 5 min	2 p
Älgen flyttar sig efter upptaget, därefter fast stånd i 1-5 min	1 p
Inget ståndskall på upptagsplatsen, hunden skäller mindre än 1 min på upptagsplatsen	0 p

Hunden återfinns i fast stånd 5 p
Provgruppen finner hunden i fast stånd men domaren har inte hört upptaget och kan inte heller med hjälp av spårtecken avgöra vad som hänt på upptagsplatsen.
Inget upptag - kan ej bedömas K
Fotnot:
Vid flera upptag under provdagen skall domaren väga samman hundens prestation. Ingen matematisk sammanvägning skall ske.
Det bästa upptaget skall till övervägande del ligga till grund för poängsättningen.

6.3.4.6 Ståndskallsarbetets kvalitet

Med kvalitet avses andelen fast ståndskall av hela älgarbetet. Med älgarbete avses fast stånd, gångstånd, förföljande samt även kontaktsökande med föraren. Ju längre hunden med sitt skall och uppförande får älgen att stå, desto lättare är det att få skottillfällen och således lyckas i praktisk jakt. Hunden bör ges tillfälle att visa sin förmåga utan att den störs i onödan.

Fasta ståndskallstiden är minst 200 min
Dessutom krävs för denna nivå två stötningar och minst ett skottillfälle efter 90 min ståndskallsarbete 10 p

Fasta ståndskallstiden är minst 180 min
Dessutom krävs för denna nivå två stötningar och minst ett skottillfälle efter 90 min ståndskallsarbete 9 p

Fasta ståndskallstiden är minst 150 min
Dessutom krävs för denna nivå två stötningar och minst ett skottillfälle efter 90 min ståndskallsarbete 8 p

Fasta ståndskallstiden är minst 120 min
Dessutom krävs för denna nivå två stötningar och minst ett skottillfälle efter 90 min ståndskallsarbete 7 p

Fasta ståndskallstiden är minst 90 min
Dessutom krävs för denna nivå en stötning och minst ett skottillfälle efter 90 min ståndskallsarbete 6 p

Fasta ståndskallstiden är minst 60 min 5 p

Fasta ståndskallstiden är minst 30 min 4 p

Gångståndsskall i minst 150 min 3 p

Fasta ståndskallstiden är minst 5 min 2 p

Gångståndsskall i minst 120 min 1 p

Inget ståndskallsarbete har åstadkommit, detta trots att domaren konstaterat att hunden haft möjlighet 0 p

Inget upptag K

Fotnot:

Antalet stötningar bedöms/upptag och gäller samma älg eller samma grupp av älgar. Ett andra upptag kan dock ge en längre total fast ståndskallstid och därmed också de högre poängnivåerna 8, 9 och 10 poäng.

6.3.4.7 Vilja att förfölja flyende älg

Med vilja att förfölja flyende älg avses det arbete då hunden upptar förföljandet av flyende älg och eventuellt får förnyad kontakt med den. Med flyende älg avses: älg som provgruppen stöter under söket, älgen flyr omedelbart vid upptag, flyr av sig själv eller till följd av provgruppens stötning under ståndarbete.

Vid bedömningen skall dock huvudvikt fästas vid den flykt som är ett resultat av provgruppens åtgärder. Om hunden efter en kraftig stötning genast tar kontakt med provgruppen men omedelbart återupptar förföljandet på eget initiativ, skall

förföljandet bedömas som oavbrutet. Gångstånd räknas inte in i flyktsträckan! Med gångstånd avses att älgen inte förflyttar sig snabbare än att hunden utan ansträngning följer älgen under skallgivning.

Hunden följer älgen oavbrutet och är borta i minst 30 min eller hinner upp den efter en eller flera stötningar och den sammanlagda flyktsträckan är minst 3 km 10 p

Hunden följer älgen oavbrutet och är borta i minst 25 min eller hinner upp den efter en eller flera stötningar och den sammanlagda flyktsträckan är minst 2 km 9 p

Hunden följer älgen oavbrutet och är borta i minst 20 min eller hinner upp den efter en eller flera stötningar och den sammanlagda flyktsträckan är minst 1 km 7-8 p

Hunden följer älgen oavbrutet och är borta minst 15 min eller hinner upp den efter en eller flera stötningar och den sammanlagda flyktsträckan är minst 500 m 5-6 p

Hunden följer älgen och är borta i minst 10 min eller hinner upp den efter en eller flera stötningar och den sammanlagda flyktsträckan är mindre än 500 m 3-4 p

Hunden följer älgen och är borta mindre än 10 min 1-2 p

Hunden följer inte alls efter älgen 0 p

Kan ej bedömas/naturhinder eller enbart gångstånd K

Fotnot:

Om naturhindret ligger på sådant avstånd att hunden i tid eller sträcka förvärvat viss poäng, får denna räknas in.

6.3.4.8 Ställande av flyende älg

Med momentet avses hundens förmåga att stoppa *flyende* älg och få förnyat fast ståndskallsarbete. Hundens förmåga provas vid flera tillfällen om möjlighet ges. Första stöt försiktig, efterhand kraftigare, i syfte att få älgen i snabbare flykt. Anpassas efter älgens reaktion i första stötningen.

Direkt efter stötningar, förnyat sammanhängande fast stånd i minst 30 min - för denna nivå krävs att hunden också tidigare vid minst ett tillfälle uppnått minst 30 min sammanhängande fast stånd efter stötning 10 p

Efter stötningar, gångstånd eller kort stånd och förflyttning, därefter förnyat sammanhängande fast stånd i minst 30 min - för denna nivå krävs att hunden också tidigare vid minst ett tillfälle uppnått minst 30 min sammanhängande fast stånd efter stötning 9 p

Efter stötning, sammanhängande fast stånd i minst 30 min 8 p

Efter stötning, gångstånd mindre än 1000 m, därefter sammanhängande fast stånd i minst 30 min 7 p

Efter stötning, gångstånd i över 1000 m, därefter sammanhängande fast stånd i minst 30 min 6 p

Efter en stötning, fast stånd som varar i mindre än 30 min 5 p

Efter en stötning, gångstånd som inte resulterar i fast stånd 4 p

Inget förnyat fast- eller gångstånd efter första stötningen 3 p

Kort ståndarbete - sken utan att stötning genomföres	2 p
Inget ståndarbete, älgen flyr i upptaget	1 p
Hunden gör inget försök att ställa flyende älg	0 p
Kan ej bedömas p.g.a. naturhinder	K

6.3.4.9 Skalltid

Skalltiden för fast- eller gångståndskall med en minuts noggrannhet. Inga avdrag görs för pauser understigande två minuter. Den gångståndtid som får inräknas i skalltiden FÅR EJ överstiga den fasta ståndskalltiden. Vid flera upptag under dagen sammanräknas skalltiderna. Poängberäkningen görs utifrån nedanstående tabell. Om den sammanlagda skalltiden understiger 20 min ges 0 poäng.

Skalltid

i min.	Poäng
20	1
40	2
60	3
80	4
100	5
120	6
140	7
160	8
180	9
200	10

K= kan ej bedömas

6.3.4.10 Skallets hörbarhet

Väderlek och före samt terrängens beskaffenhet inverkar på skallets hörbarhet. Nedanstående poängberäkning förutsätter normala förhållanden.

Utmärkt hörbarhet	9-10 poäng
Mycket bra hörbarhet	7-8 poäng
Bra hörbarhet	5-6 poäng
Godtagbar hörbarhet	3-4 poäng
Dålig hörbarhet - Kan ej bedömas	1-2 poäng
Skalltiden understiger 15 minuter	K

6.3.4.11 Skallets täthet och täckning

Skallets täthet är antalet skall i minuten. Tätheten kontrolleras vid upprepade tillfällen under goda ståndskallsarbeten. Domaren räknar alltid antalet skall under en hel minut. Tätheten anges enligt uppnått medeltal. Skallets täckning avser den jämnhet med vilken skallet avges. Kännetecknande för en utmärkt täthet och täckning är att skallet avges med jämnhet och god tonlängd, det är därmed lättare att uppnå bra skottillfällen.

Skalltätheten 70 skall/min och däröver. Skallet jämt och utan uppehåll, lätt att närma sig. 9-10 p

Skalltätheten 60-80 skall/min. Pauser i skallgivningen medför inga större svårigheter att närma sig. 7-8 p

Skalltätheten 50-70 skall/min. Uppehåll och perioder i skallgivningen något störande. 5-6 p

Skalltätheten 40-60 skall/min. Uppehållen gör det svårare att närma sig. 3-4 p

Skallet i serier, i allmänhet under 40 skall/min. Uppehållen svåra att förutse. 1-2 p

Under 20 skall/min. 0 p

Kan ej bedömas.

– under 15 min sammanhängande skalltid K

6.3.4.12 Samarbete

Med samarbete avses hundens förmåga att på eget initiativ hålla kontakt med föraren i första hand under älgarbetet. Kontaktsökande noteras då hunden tar kontakt a) när provgruppen inväntar ståndtider b) när hunden återkommer efter stötning och c) när föraren befinner sig i närheten av ståndet.

Kontaktsökande enligt punkt c får tillgodoräknas endast en gång under provdagen.

Hunden tar kontakt minst två gånger efter 90 min,
kopplingsbar vid kontakt 10 p

Hunden tar en kontakt efter 90 min, kopplingsbar vid
kontakt 9 p

Hunden tar en eller flera kontakter efter 90 min, men är
ej kopplingsbar vid kontakt 8 p

Hunden återkommer på skenälg innan första ansmygning/
Skt (?) 7 p

Hunden tar en kontakt före 90 min 6 p

Hunden tar ingen kontakt och skäller fast stånd vid
provslut 5 p

Hunden tar ingen kontakt 4 p

Hunden uppsöker bilen under dagen 3 p

Hunden tar två kontakter före 90 min (brytningar) 2 p

Hunden tar fler än två kontakter före 90 min (upprepade
brytn.) 1 p

Hunden lämnar provgruppen under sök eller älgarbete 0 p

Kan ej bedömas - inget upptag K

Fotnot:

1. Om hunden under provdagen gör fel som beskrivs under nivån 0, 1, 2 eller 3 poäng, kan inte detta uppvägas genom en i övrigt god prestation tidigare eller senare under provdagen.

2. Om hunden gör ett besök hos domaren, när denne är ensam inne på ståndet och hunden är kopplingsbar/icke kopplingsbar, bör detta räknas som kontaktsökande med föraren.

6.3.4.13 Lydnad

Med momentet avses hundens vilja att under sök och älgarbete följa de uppmaningar och kommandon som föraren ger. Lydnad under sök bedöms när hunden är inom synhåll och på väg från provgruppen.

Hunden kan utan svårighet kallas in under sök. Vid
inkallning under ståndskallsarbete kommer hunden omedelbart
och låter sig kopplas, vid minst två tillfällen. 10 p

Hunden kan kallas in under sök. Vid inkallning under
ståndskallsarbete kommer hunden omedelbart och låter
sig kopplas, vid minst ett tillfälle . 9 p

Hunden kan kallas in under sök. Vid inkallning under
ståndskallsarbete kommer hunden efter någon tvekan
och låter sig kopplas. 7-8 p

Hunden kan kallas in under sök. Vid inkallning under
ståndskallsarbete kommer hunden efter upprepade
inkallningsförsök och låter sig kopplas. 5-6 p

Hunden kan kallas in under sök. Kan inte kallas in under
ståndskallsarbete. 3-4 p

Hunden kan med stora svårigheter kopplas under sök.	1-2 p
Hunden går ej att kalla in och koppla.	0 p
Kan inte bedömas.	K

6.3.5 Prisvalörer

Första pris 70 poäng och däröver, samt minst 90 minuters sammanlagd ståntid på samma älg eller grupp av älgar. Dessutom krävs minst ett skottillfälle.

Andra pris 60-69,5 poäng, samt minst 60 minuters sammanlagd ståntid på samma älg eller grupp av älgar.

Tredje pris 50-59,5 poäng, samt minst 30 minuters sammanlagd ståntid på samma älg eller grupp av älgar.

6.3.6 Brytande av prov, omprov m.m.

Hunden får inte visa aggressivitet mot vare sig provdjur eller människor. Skulle hunden jaga fel djurart eller tamdjur avbryts provet.

Vid allvarliga störningar såsom förekommande av varg eller andra jakthundar inom området kan man tillfälligt avbryta provet och förflytta sig till annat jaktområde.

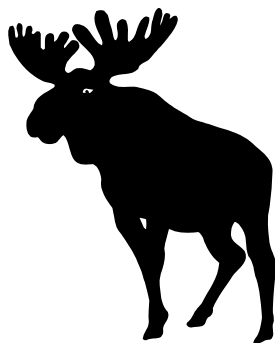
Aga av hund får ej förekomma.

Föraren får aldrig på eget initiativ koppla sin hund, annat än om fara för hundens liv uppstår, ex.vis svag is, starkt trafikerad väg. Då räknas ändå provet som avbrutet och hunden tilldelas 0 pris.

Hänsyn skall tas till starkt kuperad terräng och extremt dåligt väder.

Anledningar till omprov kan vara:

- Älgtomma marker. Domaren har ej via spår eller andra iakttagelser kunnat konstatera älgförekomst.
- Varg förekommer inom provområdet, genom synkontakt eller spår. I det fall förflyttning till annat provområde är möjligt under provdagen, kan provet fortsätta.
- Provet störs och störningen kan ej undanröjas.
- När domaren konstaterat att provälgen - någon av provälgarna - är skadad/sjuk. I det fall tiden medger kan provet fortsätta.
- Uppkoppling av utomstående under älgarbetet. Om uppkoppling sker under söket ska provet fortsätta om tiden medger.
- Hunden skadas under provet så allvarligt att den inte kan fullfölja provet. Domaren avgör.
- Om kollegiet finner att hunden av någon anledning inte kunnat bedömas rättvist av anledning som hunden eller föraren inte kan belastas.

6.4 Berättelse från min dag som hundförarpraktikant

Jaktlaget träffades kl. 6.00 i Orrböle för planering av dagen och fördelning av pass

För dagen hade jaktlaget ett dussin passkyttar som alla blev jämnt fördelade på de områden vi jagade av under dagen. Tre olika områden hann vi med. Kort sammanfattat så satt passkyttarna på sina pass och frös och fikade sig mätta, medan jag och Jerker gick och gick och blev varma och hungriga...

Del 1. Sarro.

Dagen började spännande. Redan åtta minuter efter att vi tyst stängt bildörrarna och kopplat lös Sarro så hörde vi Sarro skälla. Vi började tyst gå åt det håll som vi anade att han var. Efter ett tag hörde vi inte längre några skall. Vi befann oss då på en kraftledningsgata i slutningen upp mot ett berg och pejlingsutrustningen fungerade inte.

Vi gick in i skogen och uppför berget för att hitta igen hunden, men fortfarande var det helt tyst. Vi avvaktade ett bra tag innan Jerker får höra från en av passkyttarna via mobiltelefon att Sarro står och skäller inte långt ifrån honom. Och han har skällt oavbrutet. Och mycket riktigt, vi går bara ett par hundra meter till upp på berget så hör vi honom tydligt. Mossa och berg är bra ljudisolering! När vi går i riktning mot ståndskallet behöver vi inte gå långt innan vi skymtar både hund och älg genom den glesa skogen längst upp på berget. Det visar sig vara en ko med två stora kalvar. Spännande!

Jag som hade tänkt att jag skulle kunna fota hund med älg idag, ger genast upp tanken. Minsta lilla ljud hörs väldigt skarpt i den glesa och vindstilla skogen. Jerker börja smyga närmare och tecknar åt mig att smyga efter. Plötsligt känns det väldigt svårt att vara knäpptyst, det är pinnar överallt som man inte ska kliva på! Vi hinner heller inte smyga många steg innan älgkon blir orolig och tar med sig sina kalvar och beger sig ner från berget med hunden i hasorna.

Eftersom mina s.k. jaktbyxor (som jag lyckligtvis endast köpt som hundträningsbyxor) inte var tillräckligt mjuka för att fungera som smygarbyxor och kunde vara skulden till att älgkon hörde oss så tar jag nu av mig byxorna för att gå i enbart långkalsonger. Om vi skulle komma nära älgarna igen så vill jag inte att mina byxor ska vara skulden till att Jerker inte får skjutläge!

Jerker – en modern jägare med både walkie-talkie, mobiltelefon och hundpejlingsutrustning. M90 är bra smygarbyxor, det var inte mina s.k. jaktbyxor... Här får Jerker beskedet att Sarro står och skäller älg på andra sidan bergets topp.

Vi smyger efter älgar och hund, men älgarna verkar inte vilja stanna av igen. Sarro kommer tillbaka till oss och kollar var vi är och återvänder sedan till älgarna och skäller igen. Vi börjar närma oss jaktområdets gräns och hoppet verkar vara ute. Vi försöker använda oss av vinden för att få älgarna att gå åt rätt håll, men de försvinner bort och så också hunden.

Det var bara för oss att knata tillbaka in mot områdets mitt där en annan älg syntes till på morgonen, förhoppningsvis återvänder snart hunden.

Senare får jag höra att just den älgkon vi såg nog är den som fått sina kalvar skjutna tidigare år. Hon hade därmed lärt sig vad skällande hund kan innebära, människor i närheten t.ex. Mistänksam älg och en ovanligt smygande praktikant gick inte ihop.

När vi gått ett tag återvänder en mycket trött Sarro. Stackaren, han fick ju stå och skälla ganska länge innan vi fick veta att han överhuvudtaget skällde på nåt. Och sedan visste ju inte han var jaktområdet tog slut, så han har nog följt älgarna en bra bit. Det är dock segt virke i Sarro, han kommer bara och säger hej en kort stund innan han ger sig av på en ny söktur. Vi går ett par timmar till och ser bl.a. färskas björnsår och några glada ekorrar, men Sarro är väldigt trött och nu har vi nog hunnit skrämja bort alla älgar ur området så vi tar lunchpaus.

Äntligen får jag ta på mig mina byxor igen. Tur att jag hade rejäla långkalsonger i alla fall. På lunchpausen får jag låna ett par urvuxna mollskinnsbyxor att gå i istället.

Redan på morgonsamlingen fick jag slänga in min jacka i bilen (för prasslig) och istället gå i enbart gå i heltyst fleecetröja. Någon orange keps hade jag ju inte heller, så jag fick låna ett självlysande märkband att sätta runt min vanliga keps. Jag kände mig hyfsat besvärlig, en riktig praktikelev. Jag hade åtminstone vettiga skor (graningekängor) och fiket packat i en stolrygsäck... ☺

Sarro var inte många sekunder hos husse medan han var lös och var svår att fånga på bild. Han kom dock lydigt till husse när Jerker visslade tyst.

Lunchmöte och fördelning av eftermiddagens pass

Redan vid lunch 10.30 var jag rätt trött och våldsamt hungrig efter att ha ätit frukost sex timmar tidigare. Jag gick till och med och åt blåbär på slutet av förmiddagens pass bara för att få i mig nåt.

Men nya tag och ny skog kändes helt okej efter att ha stoppat i sig lite mat och kaffe.

Passfördelning och sedan åkte jag iväg med Jerker för att ta ut hunden längst bort på det nya området. Den här gången var det Sarek som fick komma ut eftersom Sarro jobbat sig helt slut på morgonen.

Del 2. Sarek

Sarek jobbade inte så självständigt idag. Han försvann inte på så långa sökturer och återvände till Jerker och mig väldigt ofta. Förmodligen blev han låg av att det gått björn nyligen i området.

Sedan så såg vi inte så mycket spår efter älg heller, så kanske det inte fanns så mycket älgvittring att följa? Vad jag kunde se så var Sarek också lite annorlunda i sin personlighet än Sarro. Sarro verkade mer självständig i sitt sätt och ville egentligen bara ha koll på var husse var, medan Sarek gärna kom och ville bli klappad. Sarro drog iväg på stora och långa egna sök, medan Sarek tog 5-15 minuters rundor innan han var tillbaka.

Sarek drar iväg på ännu en söktur och återvänder senare med hängande tunga. Här var skogen så tät att vi var tvungna att "fuska" och gå på skogsvägen.

Vi gick igenom hela skogen utan resultat och sedan så var det dags för fikapaus och fördelning av pass inför dagens etapp tre.

Mysiga och trevliga Sarek vilar medan praktikanten dricker kaffe och husse hämtar bilen

Del 3. Sarek

Åter igen blev det Sarek som fick komma ut eftersom han var den piggaste av de två. Tredje passet började hoppfullt då Sarek försvann längre stunder och jag spetsade hoppfullt öronen för att höra några hundskall. Tyvärr började han ta kortare och kortare runder och på slutet hade nog både jag och Jerker gett upp hoppet om att han skulle hitta älg. Hundförarmässigt var det tredje passet rätt tufft då man fick gå nedför och uppför ravinkanter till både åar och diken flera gånger. Sarek visade sig vara en hejare på att simma då han var på andra sidan ån långt innan jag och Jerker lyckats krångla oss över på risiga granstockar. Positivt då Sarro tydligen inte gillar vatten utan måste bli buren över åar av husse, opraktiskt enligt både husse och hund. Trött i fötterna och nöjda över fint väder avslutade vi dagen vid middagstid. Att laget inte sköt något denna dag gjorde nog inte så mycket då de skjutit både älg och björn dagen innan.

Sammanlagt var vi ute i cirka 10 timmar där Sarro alltså var ute de första 4 timmarna och sedan var Sarek ute på två pass från lunch och framåt. Enligt stegräknaren hade vi gått ungefär två mil i skogarna under dagen, men då missade jag ett tag medan jag bar mina byxor i famnen och gick i långkalsonger i början av dagen (stegräknaren satt i byxlinningen).

Det blir långt att gå då det inte händer något. Om man däremot har älgkontakt känns inte stegen lika många. Jerker och hundarna skulle ut dagen efter också och jag funderade på om jag skulle ha orkat det. Jo, om det varit min egen hund så skulle jag nog tycka att det var ännu mer spännande och därmed orka. Att vara praktikelev en dag till, det hade jag absolut inte pallat, då hade jag bara

tänkt på mina trötta fötter. Man ska ju tänka på att inte leva om så mycket heller, vilket gör det lite jobbigare att gå i skogen.

Men det var intressant och trevligt att vara ute i älgskogen en hel dag. Att gå och lyssna och smyga och sedan plötsligt höra hundens ståndkall var definitivt spännande! Morgonens upplevelse gjorde att jag hade hopp om fler funna älgar och spänningen och hoppet fanns där hela dagen. Jerker hade bra med tålamod och rekommenderas som praktikvärd! ☺ Jag har absolut en tydligare bild av den praktiska jakten efter denna dag och skulle kunna se mig själv som hundförare. Däremot så vet jag inte om jag kan se mig själv skjuta en älg?

6.5 Skiljer sig den praktiska jakten från det man vill se på jaktprov?

Ja, till viss del gör den det. Kraven för högsta poäng på jaktprov har hårdnat de senaste åren enligt de jag pratat med och det är inte lätt att få "full pott" på prov. Ett prov styrs av verkligheten lika mycket som den vanliga jakten, men i den vanliga jakten är man nöjd med mindre än på prov. Där nöjer man sig med att hunden söker och finner älg och ställer den så att man som jägare finner åt dom. Detaljerna runt omkring är inte så viktiga.

Om jag jämför texten om bedömning för jaktprov med hur min praktikdag såg ut så kan jag väl säga att det självklart är bra om hunden även på den vanliga jakten

- Kan komma på inkallning
- Håller koll på var föraren är
- Skäller på ett jämnt och hörbart sätt med lång uthållighet och inte annat än när hund och älgar är stilla
- Gör lagom stora sökrundor och dessutom hittar älg
- Följer efter och tar upp stånd igen om älgarna travar iväg
- Inte drar iväg och jagar andra djur eller slutar söka älg

På prov är kraven för full pott bl.a. att man kan kalla in och koppla hunden två gånger under stånd och att sökturerna är mellan 15-25 minuter, vilket kanske är onödiga detaljer i den riktiga jakten. Men visst är jaktprovet utformat så att det är relevanta saker som bedöms för den älghund som ska fungera ultimata under jakt.

För de hundägare som får fram ståndhundar av sådan kvalitet att de anser att ett pris på jaktprov ligger inom möjlighetens gränser rekommenderas inom älghundsklubben att anmäla sin hund till ett eller flera jaktprov. Alla inom rasen bör hjälpas åt att föra jakthundsanlagen framåt och detta kan endast ske om hundar bedöms av en opartisk jaktprovsdomare. Visserligen kostar jaktproven pengar men dessa brukar betalas tillbaka i form av parningsarvodet, reklam och vägledning om hur aveln med tanke på jaktanlag utfallit.

6.6 Funktionsstatistik från Jämthundklubben

År, jaktprovsstarter och pristagarprocenter 5-årsintervall

1981	1986	1991	1996	2001
438	697	883	789	1370
62,3	68,7	62,9	54,4	62,8

Resultat år 1998 t o m 2002

1998	1999	2000	2001	2002
1100	1304	1479	1370	1267
61,3	63,4	59,2	62,8	59,4

I samband med införandet av en ny prövningsordning 1992 sjönk pristagarprocenten med över 14 enheter från 62,9 % till 48,8 %. Sedan dess har trenden varit stigande så att man idag är tillbaka till 80-talets resultat.

En granskning av urvalet för bruksfunktion visar att majoriteten av hanhundar i avel är jaktprovsmeterade, eller nära 79 %. För tikarna var det endast 31 % under 1990-talet som hade jaktprovsmeter. Med tanke på att tiken har större inverkan på en kulls jaktliga egenskaper än hanhunden är utfallet inte tillfredsställande och bör leda till ett mer omsorgsfullt urval i tikstammen.

Tendensen meterade tikar i avel är dock för närvarande positiv.

Sammanlagt 1462 av 8489 hundar födda i perioden 1990 till och med 1995 är jaktprovsmeterade. Procenten meterade födda under perioden är knappt 15 %. Denna procentsats har sedan stigit och årgång -96, som kan anses vara färdigprovad 2002, har 19,6 procent meterade.

6.6.1 Sammanfattning funktion, Jämthundklubben

Slutsats: Jämthunden är idag en tålig och stark jakthund som oftast uppfyller de krav på jaktförmåga som ställs. Målet är att ytterligare öka jämnheten.

Inriktningen är att till avel endast använda jaktprovsmeterade hundar och tikar.

Utarbeta ett program som belyser arvarheten av momenten i provningsordningen och främst höja förmågan att ställa älg i upptaget samt nivån för främst samarbetet och lydheten hos jämthunden.

Intervjufråga

6.6.2 Vilka är rasens största fördelar? Jämfört med andra älghundar?

Jerker: Jämthunden är mycket social och har långa ben, dvs. lämpar sig för att springa i snö bättre än t.ex. gråhund som jag har haft tidigare.

Kalle: Jämthunden är lugn, trygg och harmonisk. Lämpligare storlek än t.ex. gråhund som jag har haft tidigare.

6.7 Jämthundens mentalitet

Intervjufråga

6.7.1 Hur tycker ni att jämthundens socialitet är?

Jerker: Jämthunden har mycket bra socialitet.

Kalle: Jämthunden är en mycket bra hund socialt sett.

6.7.2 Mentaliteten enligt Jämthundklubben (ur klubbens rasavelsstrategi – RAS)

Mentaliteten varierar men är inget stort problem. Jämthunden har ansetts vara en lugn och trygg hund som i sitt uppträdande varit välmenande och kontaktsökande. En ökad livlighet har dock givit sig till känna, samtidigt som skalltröskeln har sänkts.

Problemet är att många ägare inte lärt sin hund att man vill titta den i munnen och känna på den över kroppen. Vid mätning kan det vara stora problem där hunden vill lägga sig eller krypa undan.

6.8 Finns det problem inom jämthundsrasen?

De problem som Jerker och Kalle nämner är höftledsdysplasi samt epilepsi. I övrigt kan de inte komma på något speciellt.

Svenska Jämthundklubben har som sig bör skrivit en avelsstrategi och där kan man bland annat hitta det som står här nedan.

Svenska Jämthundklubbens RAS (rasavelsstrategi)

<http://www.jamthundklubben.nu/avel/514.rasstrategi.pdf>

6.8.1 Avel

6.8.1.1 Hanhundsanvändningen i aveln

Använda hanhundar i aveln har en meteringsgrad på 79 % enligt den senaste analysen. Möjlighet att höja den bör finnas även om den del av jämthundsägarna som har ett begränsat intresse för utställningar och jaktprov har andra kriterier för valet av täckhund.

Avelsmatadorerna genom årtiondena har däremot åstadkommit mera störningar i rasens utveckling. Landskampsvinnare och importörer med långa titlar har tillförts mängder av tikar utan att avelsresultaten har värderats. I något exempel har meriteringsgraden hos avkomman varit synnerligen dålig, men påverkan på exteriören har levat kvar längre om arvbarheten av jakt varit god.

Matadorer som lämnat avvikande päls och svansföring har varit ett bekymmer liksom i sen tid de som haft en negativ påverkan på vinklingen.

Svenska Älghundklubben har sökt att minimera användningen av avelsmatadorer genom ett program där önskvärt stopp och avelsvärdering sker efter 5 kullar och sedan efter godkännande ett övre tak på 15 kullar.

6.8.2 Hälsa

6.8.2.1 Höftledsdysplasi - HD

Röntgade respektive år med HD anmärkning

1981	1986	1991	1996	1998	1999	2000
16,5 %	11,3 %	6,8 %	9,3 %	10 %	12 %	9 %

2001

10 %

Den krissituation som blev klarlagd i början av 80-talet åtgärdades snabbt sedan man kunde härleda varifrån defekterna till stor del spreds. Dagens siffror ger ej anledning till oro men bör bevakas.

Av SKK fastställt hälsoprogram beträffande HD

- Föräldradsjuren skall vara höftledsröntgade och ID-märkta annars gäller registreringsförbud för avkommorna (1991-01-01).
- Det är ej förenligt med SKK: s grundregler att i avel använda individ som är behäftad med HD (datum?).
- Om uppfödare använder HD-belastat avelsdjur åsätts avkomman avelsspärr som ej kan borttagas (2000-01-01).
- Under 2004 infördes krav på att importerade hundar skall uppfylla samma fordringar på HD-status som svenskfödda hundar innan de insättes i avel.

Andelen röntgade hundar i årskullarna har minskat betydligt sedan kravet på ID-märkning av valparna infördes.

Den negativa trenden belyses i följande tabell:

Röntgade i respektive årskull

1986	1991	1996	1998	1999	2000	2001
36 %	41 %	44 %	42 %	34 %	27 %	16 %

Målsättning inom SÄK

Att få ned frekvensen HD-anmärkning till under 10 %.

Tillvägagångssätt

Att öka andelen röntgade individer till minst 50 % av varje årskull.

HD-statistik 1999-2006 på jämthund från SKK's avelsdata – se nästa sida

6.8.2.2 Epilepsi

Epileptiska anfall är kortvariga och plötsligt insättande onormala urladdningar i hjärnan. Med epilepsi menas en sjukdom som kännetecknas av återkommande epileptiska anfall. Anfallen kan yttra sig som kramper i hela eller bara vissa delar av kroppen och olika grad av förändrat medvetande samt som olika beteenderubbningar.

Epilepsi finns som:

Primär/idiopatisk = har okänt ursprung, hittar ingen orsak till anfallen. Anses ha ärftlig bakgrund.
Sekundär epilepsi = sekundärt till andra sjukdomar t.ex. lever- eller njursjukdom, förgiftningar, tumörer, hjärt- och lungsjukdom, trauma etc.

Jämthunden är överrepresenterad gällande idiopatisk epilepsi i Agrias livsskadestatistik.

Sjukdomen uppmärksammades på allvar i början på 1990-talet. Rapporter inkom att ett flertal fall av epilepsi inträffat efter några kända hundar. En inventering igångsattes omgående och hundägare rapporterade kända fall. Analyser av stamtavlorna kunde dock ge besked om att sjukdomen hade stor spridning i rasen, vilket har bekräftats av en databearbetning på bekräftade sjukdomsfall, som vår kanske främsta genetiker på området har utfört (P-E Sundgren). Analysen visade att anlagen hade en ärftlig bakgrund och kunde spåras till hundar som användes i avel strax efter rasens godkännande.

Målsättning

Att minimera mörkertalet av sjuka hundar.
Att kartlägga arvs gången.
Att minska förekomsten i rasen.

Tillvägagångssätt

Att genom information öka kunskapen om sjukdomen och vikten av att rapportera den.
Att bidra till ett ökat diagnosställande.
Att redovisa verifierade fall i klubbens böcker och på hemsidan.
Att ha ett ökat rapporteringssamarbete med Norge och Finland.
Att ta hjälp av genetiker för att utvärdera arvs gången.
Att sprida SÄK:s gällande avelsrekommendationer avseende sjukdomen.

6.8.2.3 Diabetes mellitus, sockersjuka

Nedsatt eller upphörd förmåga att framställa insulin gör att sockret i blodet ej kan tas upp av cellerna.

Drabbar medelålders och äldre hundar, ofta tikar. Kan debutera i samband med löpning eller dräktighet.

Uppvisade symptom är ökad törst, ökad urinavgång, acetonliknande urin, kräkningar, avmagring mm.

Jämthunden är klart överrepresenterad i Agrias sjukdomsstatistik.

Sjukdomen har sannolikt en ärftlig predisposition. (benägenhet)

Målsättning

Att kartlägga sjukdomens förekomst.

Tillvägagångssätt

Att arbeta för att få en inrapportering av sjuka hundar till SÄK:s avelskommitté.

6.8.2.4 Torsio ventriculi, magsäcksomvridning

En mycket dramatisk sjukdom där magsäcken roterar runt sin längdaxel. Sjukdomen leder ofta till döden under våldsamma plågor för hunden.

Enligt Agrias sjukdomsstatistik tycks denna sjukdom förekomma i ökande frekvens hos jämthund. Sjukdomen kan ha en ärftlig bakgrund.

Målsättning

Att kartlägga sjukdomens förekomst.

Tillvägagångssätt

Att arbeta för att få sjuka hundar inrapporterade till SÄK:s avelskommitté.

6.8.2.5 Perinealbräck, bräck vid sidan av ändtarmen

Drabbar medelålders och äldre hanhundar.

Bräcket inträffar vid sidan av eller under analöppningen. Stödjevåvnaden vid sidan av tarmen tillbakabildas och en fickbildning sker på tarmen.

Jämthund är klart överrepresenterad i Agrias sjukdomsstatistik när det gäller denna sjukdom.

Sjukdomen kan vara ärftlig.

Målsättning

Att kartlägga förekomsten.

Tillvägagångssätt

Att arbeta för att få sjuka hundar inrapporterade till SÄK:s avelskommitté.

6.8.2.6 Sjukdomar/defekter som förekommer i låg frekvens

Patellaluxation (urledvrickning av knäskålen), Progressiv nefropati (PNP, ärftlig njursvikt), hypothyreos (för låg produktion av sköldkörtelhormon), Osteochondros (tillväxtrubbning i en eller flera leder), glaukom (grön starr), Progressiv retinal atrofi (PRA), katarakt (grå starr), lungödem (vätskeansamling i lungorna), navelbräck, kryptorchism (en eller båda testiklarna ligger i ljumske/bukhåla)

Sjukdomarna/defekterna har eller kan ha en ärftlig bakgrund.

Målsättning

Förekomsten bevakas.

Arbeta för att förhindra ytterligare spridning av dessa.

Tillvägagångssätt

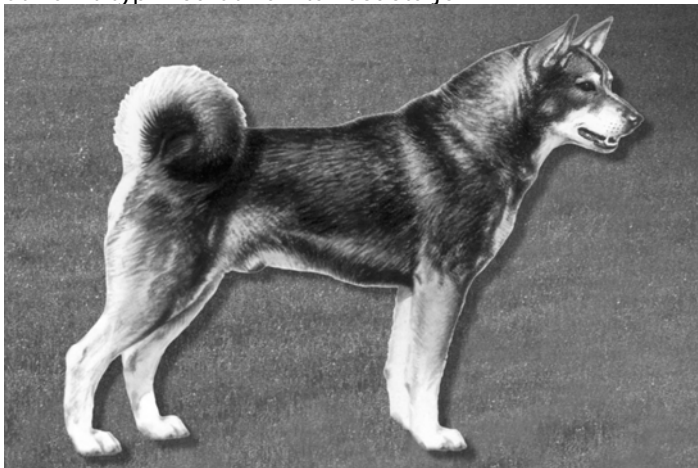
Informera om och tydliggöra dessa sjukdomar/defekter.

Arbeta för att få sjuka/defekta hundar inrapporterade.

6.8.3 Exteriören

Exteriört så har jämthunden blivit något torrare och tunnare än den var från början. Den skall vara en stor, rektangulär spetshund, torr, kraftig och samlad men smidig och med god resning. Kroppen får inte verka för lång och inte heller vara för tung.

En bild av den legendariske King säger allt "Det är så en jämthund skall se ut". Han finns även på bild i Svenska Älghundklubbens raskompendium som en "hund av utmärkt typ med utmärkta rasdetaljer".

King

1953 så reviderades standarden och den största ändringen var att den nya standarden markerade en strävan mot en torrare och stramare jakthundstyp. Den raka hasen skulle inte finnas längre. Att den ändrades berodde på att det dykt upp alltför tunga och köttiga hundar. Bålens skrivning ändrades från att vara kraftig till "att vara torr och kraftig".

Vid revideringen av standarden 1991 så förändrades mankhöjden från att vara 58-63

cm för hanhund och 53-58 cm för tik till att vara idealhöjd på 61 cm för hanar och 56 cm för tikar. För båda könen gäller tillåten variation av +-4 cm.

Vid den senaste revideringen av standarden 2000 så ändrades endast beskrivning av svansens läge till att vara högt ansatt, medellång och jämntjock. Den skall bäras löst ringlad och lågt bågformad mot låret. Tätt hårbeklädd utan fana.

Vi börjar få en hund med ett mycket smalare och längre nosparti än vad standarden säger. Det tillåts en del hundar med kullriga hjässor.

Många hundar har blivit för lätta eller för tunga i typen. Benstommen för tunn och många svansar som är mer lika gråhundens.

Redan i den första standardens kommentarer så skrevs att svansen inte får bäras som en krok över ryggen eller sabel fritt svävande över ryggen.

Jämthunden skall ha ljusa detaljtecken på nosen, kinden, strupe och bröst, samma färgteckning skall också förekomma på buk, ben och på svansens undersida.

Sammanhängande vit rand från huvudets undersida till bröstet (sk slips) får ej förekomma.

Med importen från vårt grannland Finland så har vi numera fått en stor del alltför dåligt vinklade hundar som inte är önskvärda.

Rörelserna är också en av de viktigaste detaljerna på en jämthund, de skall vara kraftfulla och fria med god steglängd. I trav skall fram- och baktassar sättas ned i eller näst intill kroppens mittlinje.

Jämthundens storlek tenderar att öka vilket inte är önskvärt. Likaväl syns alltför ofta jämthundar vars kropp ger ett kort uttryck.

6.9 Slutsatser

Inom rasen verkar det finnas ett sunt intresse av att bevara utseendet på rasen samtidigt som man tycker att det är mycket viktigt att jämthunden har bra jaktliga egenskaper och en bra funktionalitet som arbetshund.

Framförallt är de jaktliga egenskaperna fokuserade på jakt på älg som löshund.

Rasklubben verkar fungera bra. De sammanställer statistik över allt som kan tänkas vara viktigt, tar hälsofrågor som t.ex. HD, på allvar och har lokalklubbar över hela landet.

Jämthunden är en numerärt stor ras och trots antalet hundar finns i stort sett inga jämthundar som enbart är tänkta som sällskapshundar och därmed har det inte bildats olika linjer av arbetande resp. icke arbetande hundar. Jägaren som köper valp ser det ofta som viktigt att det finns jaktchampions, eller åtminstone jaktmeriterade hundar i stamtavlan.

För att få ut jaktchampionat krävs lägst 2:a pris vid kvalitetsbedömning efter 15 månaders ålder på utställning vilket gör att en stamtavla med många SJCH-titlar även borgar för god exteriör.

När det gäller träning av jämthund inför jakt med löshund så verkar det vara så att den mestadels går ut på att få den unga hunden att förstå att använda sina redan inneboende egenskaper. Man uppmuntrar spår- och sökarbetet och stärker flockkänslan med föraren. Man vänjer också hunden vid att arbeta i skog och att bli intresserad för och orädd för älg.

Vid jakt med löshund kan man inte styra sin hund så mycket utan man får förlita sig på att hunden självständigt kan arbeta i skog och med älg i samarbete med jägaren. Hunden ska också ha en så god kondition att den orkar arbeta hela dagar. Här hänger alltså mycket på förberedelserna. Att hunden gör lagom långa sökslag eller skäller tillräckligt bra på älgen där ute i skogen är inget man kan göra något åt ifall det brister under jakten. Man får bara hoppas att hunden själv lär sig av sina erfarenheter och inte lär sig fel saker.

Att hunden ska jobba så självständigt men ändå i samarbete med sin förare gör att det blir otroligt imponerande och härligt att se när det fungerar som det ska.

Ofta är det hunden och dens förare som fixar skottillfällena på älg i jaktlaget, antingen att det är hundföraren som får skottillfälle, eller att hunden driver fram älgen framför någon av passkyttarna. Detta gör att hundekipagen är uppskattade och värdefulla i jaktlagen.

7 KÄLLOR

7.1 Internet

Magnus Grafs sida om älgjakt. <http://web.telia.com/~u25103139/projekt/algjakt.html>

Tillförlitlighet: Hög, här finns inga fakta att förvränga

Svenska Kennelklubben, www.skk.se

Tillförlitlighet: Hög. Rasstandarden hämtade jag här.

Wikipedia – ett uppslagsverk på Internet, www.wikipedia.se

Tillförlitlighet: Inte så hög, men här fick jag hjälp med indelningen av hundarna i FCI's grupp 5.

Svenska älghundklubben, www.alghundklubben.com

Tillförlitlighet: Hög. Jaktprovsbestämmelserna och RAS hämtade jag härifrån.

Svenska Jämthundklubben, www.jamthundklubben.nu

Tillförlitlighet: Hög, på det som klubben står för.

7.2 Böcker

"All världens hundraser" av Renée Willes

Tillförlitlighet: Medel, men lite hjälp med hundarnas ursprung fick jag här

"Från valp till älghund" av Agnar Sjölund, Roft Vesterberg, Runar Lundström, Tage Öhman, Mikael Granström och Åsa Juberget.

Tillförlitlighet: Hög när det gäller det som skrivs om träning och praktisk erfarenhet